

*Лісняк А.І.,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Розслідування кримінальних правопорушень вимагає від правоохоронних органів максимально ефективного проведення основних заходів та процесуальних дій, необхідних для збору доказової інформації. Однією з найбільш раптових слідчих (розшукових) дій, як для працівників Національної поліції, так і, в першу чергу, для підозрюваного, є проведення обшуку. Значення обшуків у розслідуванні масових заворушень зумовлене тим, що нерідко їх результати містять початкові відомості, які доводять причетність осіб до злочинних дій і можуть бути основою висунення криміналістичних версій та планування розслідування злочинів. Крім того, усі виявлені під час обшуку матеріальні сліди кримінального правопорушення можна порівняти з інформацією, отриманою під час проведення оглядів.

Стосовно поняття обшуку, то, наприклад, О.О. Эксархопуло зазначає, що це слідча дія, що полягає в примусовому обстеженні ділянок місцевості, приміщень, транспортних засобів чи осіб з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, інших об'єктів, що мають значення для справи, а також розшукуваних осіб і трупів.[6, с. 423] Ми, в свою чергу, підтримуємо позицію К.О. Чаплинського, який формулює обшук як слідчу дію, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення розшукуваних осіб.[5, с. 233]

Обшук проводиться у більшості проваджень аналізованої категорії. Особлива увага при обшуках звертається на пошук і вилучення:

– предметів, що стосуються підготовки або вчинення розслідуваного злочину: зброї і боєприпасів, вибухових пристроїв та вибухової речовини або заготовок для їх виготовлення (у тому числі знарядь злочину), запальної суміші; листівок і транспарантів (відповідного змісту) і т. ін.

– предметів, що свідчать про вчинення конкретними особами інших злочинів: збереження або розповсюдження наркотиків; збереження вогнепальної зброї, вкрадених під час заворушень речей і т. ін. [3, с. 76]

Серед тактичних прийомів, що можуть використовуватись при проведенні досліджуваної слідчої (розшукової) дії є спостереження за реакціями обшукуваних осіб. Адже суттєвою особливістю провадження обшуку є те, що

особа не може залишатися байдужою під час нього. Вона може болісно реагувати на окремі його етапи та, загалом, гостро переживає в даній обстановці. Тому «...напруженість обшукуваного виникає внутрішньо і, – про що наголошує О.В. Циганенко – проявляється зовнішньо. В особи виникають прояви хвилювання, зниження критичності мислення, пам'яті, уваги, змінюється колір обличчя, короткочасно розширюються зіниці очей, відбуваються неконтрольовані мікрорухи, що суперечать змісту пояснень обшукуваної особи, покусання або затиснення губ, важке дихання тощо. Реакції значно посилюються, якщо слідчо-оперативна група близько підійшла до розшукуваних об'єктів». [4, с. 83]

Тактика проведення таких обшуків будується з урахуванням інформації, наявної на той момент у справі. Непідготовленість обшуку (найчастіше через передоручення проведення такої процесуальної дії оперативним працівникам поліції) або їхня невчасність може призвести до втрати речових доказів. Не завжди є можливість для негайного проведення такої СРД. Це пов'язано із побоюваннями, що у разі виникнення під час обшуку якогось конфлікту це може призвести до нових заворушень, оскільки ще є підстави вважати, що обстановка у регіоні залишається такою, що заворушення можуть початися знову (особливо, коли вже проведено затримання активних учасників заворушень; ще не поховано загиблих під час таких подій та ін.). Цей фактор, безумовно, потрібно враховувати у разі вибору часу проведення таких СРД.[1, с. 253]

При проведенні обшуків при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень також буде доречним тактичний прийом словесної розвідки. Він полягає в утворенні відсторонення від обшукуваного шляхом звернення слідчого не до нього, а до інших учасників слідчої (розшукової) дії з різноманітними пропозиціями (застосувати технічні засоби, пошук в іншому місці тощо). Використання зазначеного тактичного прийому, дозволяє слідчому не тільки діагностувати ставлення обшукуваного до того, що відбувається, а й спонукати його до спілкування, змінити поведінку і обрану позицію зробити спробу вербальної взаємодії зі слідчим. [2, с. 311]

Підводячи підсумок зазначимо, що при розслідуванні масових заворушень кількість доказової інформації, що може бути вилучена під час ефективного проведення обшуків різних категорій, досить значна. Серед тактичних прийомів обшуку необхідно визначити такі як раптовість, спостереження за реакціями обшукуваних осіб, прийом словесної розвідки.

Використані джерела:

1. Кузьменко О.П. Проблеми законності отримання доказів у ході розслідування масових заворушень. Малиновські читання: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Острого, 30 верес. – 1 жовт. 2016 р.). Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2016. С. 253-254.

2. Настільна книга слідчого : практичний посібник. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 446 с.

3. Ратинов А.Р. Обыск и выемка. Москва, 1961. 120 с.
4. Циганенко О. В. Використання спеціальних психофізіологічних знань у вдосконаленні тактики проведення обшуку / О. В. Циганенко // Митна справа. – 2014. – № 2 (2.2). С. 82-86.
5. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 306 с.
6. Эксархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях. Учебное пособие / А.А. Эксархопуло // СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 450 с.

*Павлик М.П.,
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧІ ЗАХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯМ ЗА КОРДОНОМ

У криміналістичній літературі тактичні та психологічні аспекти допиту розроблені достатньо, про що свідчать роботи: В.П. Бахіна, В.К. Весельського, В.К. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Н.І. Порубова, В.Ю. Шепітька та інших вчених. Між тим, провадження допиту при розслідуванні злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, має свою специфіку, що зумовлює потребу в розгляді та поглибленому вивченні деяких питань, пов'язаних із організацією та підготовкою до цієї слідчої (розшукової) дії.

Злочини, пов'язані із працевлаштуванням за кордоном, містять у собі низку заздалегідь продуманих і спланованих дій, зміст яких залежить від обраних схем з організації «працевлаштування», наявності корупційних зв'язків, організації «прикриття» злочинної діяльності тощо. Тому дуже важливо заздалегідь обрати правильну лінію поведінки осіб, які проводять досудове розслідування та визначити низку обставин, які мають значення для встановлення справи.

Перед тим, як розпочати допит, слід ретельно вивчити матеріали кримінального провадження, ознайомитися зі змістом різноманітних документів, що наявні у справі, та визначити коло учасників, які підлягають допиту, виявити розбіжності у фактах та подіях та з'ясувати інші обставини, які впливатимуть на подальший хід. Враховуючи отриману інформацію, слідчий повинен тактично правильно визначити послідовність допитів, якщо злочини, пов'язані із працевлаштуванням, вчинялися у складі групи (такий факт є переважним у справах даної категорії). Для цього слід максимально бути поінформованим відносно вікових, морально-психологічних характеристик, ролі